

חינוך לחיים

פרשת שלח

יוציאו דיבת הארץ אשר תרו אותה אל בני ישראל לאמור הארץ אשר עברנו בה לתור אותה ארץ אוכלת יושביה וכו' פירש רש"י 'אוכלת יושביה' – בכל מקום שעברנו מצאנום קוברי מתים, והקב"ה עשה לטובה כדי לטורדם באבלם ולא יתנו לב לאלו. שואל הכלי יקר אז למה נקראו מוצאי דיבה הרי הם אמרו אמת את מה שראו? אז אומנם לא הרגישו שזה נעשה לטובתם, ממילא תקרא להם כסילים כמו שאומר המדרש אבל לא מוצאי דיבה? וכן למה עשה כך הקב"ה שיבואו לידי טעות יכול היה להסיח את דעתם בצורה אחרת? נפתח במאמר חז"ל בסנהדרין ק"ד 'פצו עליך פיהם' אמר רבא אמר ר' בשביל מה הקדים פ"א לעי' בשביל המרגלים שאמרו בפיהם מה שלא ראו בעיניהם' וההסבר שמגילת איכה נכתבה לפי סדר א' ב' ורק הפסוק פ' הוקדם לע' בגלל המרגלים 'שאמרו בפיהם מה שלא ראו בעיניהם' וגם על זה יש לשאול הרי אין חולק שהם אמרו אמת, את מה שראו במציאות, אז למה נאמר שלא ראו בעיניהם???

יש יסוד גדול במסכת עו"ז 'שורייני דעינא באובנתא דליבא אתו' כלומר ע"פ הסבר התוס' שם שהעין אינה רואה, אלא אך ורק מה שהלב רוצה שתראה!!! וכאשר הלב רוצה לראות דבר מסוים, אזי העין נוטה לראותו כפי מחשבת הלב, ואע"פ שכלפי האמת אין זה כך. דוגמה מפורסמת לכך מהמדרש רבה 'אמר ר"א בר שמעון למדינה שהיתה מכתבת ענקמון למלך (חיילים ענקים ובעלי כח) והיתה שם אישה אחת והיה לה בן ננס, והיתה קוראת לו 'מקרא לפרוס' (גדול בקומה וקל ברגליו) ואמרה להם בני, 'מקרא לפרוס' ומדוע אתם לא לוקחים אותו?? אמרו לה אומנם בעיניך הוא נראה כך אבל בעינינו הוא ננס שבננסים. רואים שבעיני האם הבן היה ענק כי זה היה רצון ליבה כל הימים שבנה יהא כזה וע"כ עינה הטעתה שהוא כן 'מקרא לפרוס' וכל הרושמים למלכות הם הם הטועים שרואים אותו ננס... רואים שעיניו של אדם תלויה בליבו, ואדם רואה את אשר הוא רוצה בליבו. ולכן אותם מרגלים יצאו מראש בכוונה תחילה לראות את דיבת הארץ וכדברי חז"ל על הפס' 'וילכו ויבאו' מה ביאה בעצה רעה, אף הליכה בעצה רעה. 'שמתחילה להוציא דיבה נתכוונו' והלב שלהם רצה לראות רק רע בכל הארץ, ולכן הם פירשו כל דבר שראו לרעה. כשראו שמקברים את מיתתם, אמרו ארץ אוכלת יושביה, לפי שכך רצו לראות את הארץ כאוכלת יושביה. ואם היו רוצים לראות טוב היו מבינים בפשטות שה' עושה כדי לטורדם באבלם. וממילא מתורץ הכלי יקר כי אומנם אמת שכך ראו, אך שורש חטאם נעוץ במה שרצו לראות רעה ורצו להוציא דיבה ולכן ראו שהיא ארץ אוכלת יושביה ולא ראו שחסד עשה עמהם הקב"ה בהורגו את תושבי כנען בעבורם. ועל כך קונן הנביא באיכה על הקדמת הפה לעין, כי זה היה שורש כל הרע ובעקבות השורש הנורא נהיה שורש פורה ראש ולענה עד שמרדו בהקב"ה.

המסקנה שלמדנו מכאן – שעיניו של אדם רואה אך ורק את אשר הלב חפץ לראות, וכאשר אדם לא חפץ ולא רוצה בדבר מסוים, אז הוא יראה את כל החסרונות שבאותו הדבר, אע"פ שיתכן שאותו דבר מלא יתרונות ומעלות כרימון. והאדם גם בטוח שכולם רואים כמותו. ממש בבחינת מקרא לפרוס. ולכן כיוון שאנו יודעים כמה ראיית העין משוחדת על ידי רצון הלב לטוב ולמוטב, אנו צריכים להשתדל בכל יכולתנו לראות דברים כהוויתם בלי נטית הלב (ע"י שנשאל אחרים אם הם גם ראו הדברים כמונו) וכיסוד שאמר ר' חיים שמולאביץ על הגמ' בגיטין מ"ה שמסופר שם שרב עיליש נשבה אצל הליסטים ויום אחד שמע יונה אומרת 'עיליש ברח, עיליש ברח' אז שאל את הגוי שלצידו אם גם שמע מה היונה אומרת והגוי ענה לו שאמרה 'עיליש ברח' ומיד קם וברח. שואל ר' חיים בשביל מה שאל את הגוי? הרי בעצמו שמע והיה צריך לברוח מיד? והסביר שכיוון שהיה נתון בשביה הרי בודאי ייחל וציפה כל רגע לברוח ולהימלט מהליסטים ועל כן ששמע שהיונה אומרת 'עיליש ברח' חשש שמא מתוך גודל צערו וחפץ ליבו הוא שומע זאת וזה רק דמיון בעלמא ולכן שאל את הגוי שאין לו שייכות לאמת את הדברים.

עניין זה חשוב ביותר בבין אדם לחברו ששומע דבר על זולתו, אך הדבר מצוי ביותר אצל מחנכים שהם משוחזרים כלפי תלמידה, אם לטוב מחמת קורבה משפחתית, מחמת יחוס משפחה או ממון, שכבר בהסתכלות הראשונה, בשומעם את שם המשפחה, הם חורצים את דינם לטובה, שהם תלמידים מהוגנים וישרים, וכיוון שכך החליטו בליבם, אז מכאן ואילך אינם יכולים לראות בעיניהם את הנהגתם הרעה הצריכה חינוך בבחינת מקרא לפרוס. ואם למוטב בהכירם את משפחתם של אלו מהתלמידים העושי צרות... מיד נחרץ דינם לרעה ואינם יכולים מעתה לראות שום דבר טוב באותו תלמיד הגון. אנו צריכים לזכור שכל אשר אנו רואים בעינינו, הוא תלוי בליבנו ועל כן מוטלת החובה שלא לסמוך על מראה עינינו ולדון את כל האדם לכף זכות, גם כאשר רואים דבר עבירה כי אפשר שעינינו מטעה אותנו לראות מהרהורי ליבנו. כמו כן הורים רבים שוגים בעניין זה שהמחנך מדבר עימם על דבר הצריך תיקון בהנהגת בנם, כיוון שההורים בליבם רוצים לראות בבניהם אך ורק טוב אזי אינם יכולים לראות בהם שום רע ועל כן המחנך שמעביר ביקורת נחשב בעיניהם כשוטה ואולי רשע וכל זה מחמת הרהורי ליבם שבנו הינו מקרא לפרוס!!!

ומהפרשה רואים כמה הנהגה זו אינה נכונה ועד כמה יש לכל אדם להזהר בזה שלא להחליט בדעתו על פי צו ליבו לראות רק רע או רק טוב ולכן כל מחנך והורה צריך שיהא לו רב או חבר שיוכל לשקול כל דבר בפלס ולכוון לאמת וכך יוכל לתקן דרכיו ולנהוג כראוי כלפי מחונכיו ובילדיו.

לע"נ אבי מורי ר' חיים ב"ר ישעיהו ז"ל

משה בירנבוים - birmoshe@gmail.com

(האדמו"ר מטולנא)